

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Herausgeber: Societad Retorumantscha
Band: 72 (1959)

Nachruf: Dr. theol. et phil. Hercli Bertogg
Autor: Cadonau, P. P.

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 05.05.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Dr. theol. et phil.
Hercli Bertogg

da P. P. Cadonau, plevon

Or da sia giuventetgna raquintava professur Bertogg dad in eveniment capitaus duront igl arar cun siu tat. Cu els ein da miezgi seplazzai sil pastg per marendar, vuleva el, il buobet, aunc cuorer tier in dutg per lavar ils mauns, mo ha survegniu ina reprimanda dal tat: «Stai cheu; quei ei buca tschuff, quei ei paun». Quei plaid savess vegnir duvraus per significar la lavur e veta dil posteriur plevon e professur: d'anflar el terrèn dalla patria ils fastitgs zuppai da veta, ni sco el gi sez en sia pli davosa lavur: «Steine zum Reden zu bringen ist zweifellos keine leichte Sache.»

Per realisar questa sia mira ei sia veta deplorablamein stada memia cuorta. Naschius a Sevgein ils 19 d'october 1903 sco il pli vegl da 10 fargliuns eis el sededicaus al studi, ha frequentau nossa scola cantunala e lu las facultads da teologia a Turitg, Tübingen e Basilea. 1928 ha el fatg ils examens teologics ed ei vegnius ordinaus e recepius ella sinoda grischuna a Claustra. Gia igl onn avon aveva el surpriu la provisiun ellas pleivs da Pitasch - Riein - Duvin cun ils stentus viadis tras duas vals. Demai che sia sanadad era buca carschida per quels strapazs, ha el 1930 surpriu la pleiv d'Almen-Giuvaulta culla pleiv da Traun ché pretendeva era gronda forza corporala, e lu 1934 quella da Trin. Sper sia lavur pastorala ha el quels onns continuau ses studis, ils quals ein seconcentrai pli e pli silla historia locala. Igl emprem fretg da quella ei stau sia dissertaziun, culla quala el ha alla universitad da Turitg acquistau il tetel da doctur en filosofia. Quella porta il tetel «Beiträge zur mittelalterlichen Geschichte der Kirchgemeinde am Vorder- und Hinterrhein» ed ei comparida ils 1937. Sco

† Dr. Hercli Bertogg

il tetel gi, ha el en quella lavur persequitau il svilup dalla pleiv cristianeivla sco element cultural ella historia. Quei patratg ei vegnius menaus vinavon en ina secunda lavur comparida ils 1940: «Evangelische Verkündigung auf rätoromanischem Boden». En quella lavur admiran ins ton las grondas enconuschientschas dil material historic sco la lingua spirtala, culla quala quei material vegn delucidaus e registraus.

Quella secunda lavur demuossa era gia siu viv interess e sia capientscha per il romontsch. Schebein educaus dad ina mumma tudestga ed havend aschia plidau tudestg a casa, dominava el il romontsch ed aveva adina bunas expressiuns popularas a disposiziun. Aschia ha el era mess ses studis pli e pli el survetsch dil pievel e dalla tiara romontscha. En diversas lavurs publicadas ha el descret la historia da pliras pleivs romontschas, jeu numnel mo Luven, Duvin, Castrisch, Fardèn. Dad autras vischnauncas eis el s'occupaus tras ovras poeticas. Aschia ha el dau in stupent maletg dalla historia da Flem e da Vuorz en dus dramas historics «Il bughetg» ed «Il beadi della stria» compari el Calender Per mintga gi annada 1939 e 40. Gia baul han ins enconuschiu ils duns dil giuven plevon ed ha surdau ad el diversas incumbensas per il romontsch. Aschia eis el vegnius numnaus redactur dalla Casa Paterna e dil Dun da Nadal. Per il Dun ha el purschiu ella annada da 1933 ina interessanta translaziun d'in cudisch per uffons ord la Tschechia, nua ch'el aveva passentau in temps da studis. Quei cudisch ei compariu en romontsch sut il tetel «Ils baus». Mo sia speciala incumbensa ha el survegniù 1940 suenter la mort dil poet Gian Fontana sco redactur dil Calender Per mintga gi. Quella publicaziun annuala dalla Renania ha el redigiù duront 20 onns, ed aunc la davosa annada ha el en greva malsoigna e cun grondas dolurs procurau tochen la davosa correctura. Leu ha el era publicau entginas lavurs historicas da sia plema e lu era raquintaziuns popularas, denter auter quater historias da mercenaris, ed ei fuss da giavischar che la Ligia Romontscha publicass gest quella retscha sco ediziun separada. Eis ei buca, sco sche Ser Hercli havess en quellas differentas lavurs gia practicau sia devisa da levar veta ord il terratsch.

Aunc pli ei quei stau il cass en sia lavur scientifica dils davos onns. Alla lavur litterara sin territori historic dils emprems onns ei suandada pli e pli la atgna scrutaziun. Dr. Bertogg ha demussau in

agen sentiment per caussas zuppadas en nies terren. Aschia ha el sco plevon da Trin constatau ch'il vegl casti da Trin era sil crest S. Barcazi, quei che ei lu tras excavaziuns vegniu cumprovau en maniera sorprendenta. Entras auters cats litterars ed archeologics ch'el ha fatg, eis el pli e pli vegnius menaus silla historia e religiun dils vegls Rets, alla quala el ha dedicau siu temps liber dils davos onns. Ses interess en quella direcziun han menau el sin plirs viadis ellas regiuns talianas vischinontas al Grischun. Sin siu davos viadi dils 1957 ha el cun agid dad umens ord il pievel ch'el haveva a siu temps empriu d'enconuscher sco luvriers da siu bab saviu far fetg interessantas scrutaziuns en fuorma da maletgs dils vegls Rets incavai ella greppa. Igl interessant material ch'el ha rimnau ei avon maun, senza ch'el sez hagi saviu publicar las conclusiuns ch'el haveva tratg da quei material. Ton pli engrazieivels essan nus per entginas publicaziuns davart la cultura dils Rets da pli baul sco «Zum alträtischen Heidentum» e «Die alten Rätier und die Schrift», publicadas el Rapport annual dalla societad historica-antiquara grischuna 1952 e 55. In referat sur da sias davosas observaziuns havein nus speranza da saver publicar.

Sia lavur historica ha anflau la meritada renconuschientscha cheutras che la regenza da nies cantun ha igl onn 1944 clamau el sco instructor da historia alla scola cantunala, culla quala el haveva gia avon giu contact sco commember dalla cumissiun d'educaziun. Sco professur a nossa suprema scola ha el giu caschun da scaldar ils cors e levar igl interess per nossa historia a biars giuven e dad arver ad els ils egls per las lingias spirtalas che han menau allas relaziuns hodiernas da nossa patria. Pér cuort temps avon ch'el vegni surprius dalla greva malsogna han ins era surdau ad el igl uffeci da conservatur dil Museum retic a Cuera. Sco tal ha el duront il cuort temps da siu operar saviu dar tscheu e leu en dumondas dad excavaziuns e renovaziuns bien cussegl da perit.

Tras sia midada da domicil e da clamada, ha el tonaton buca piars il contact cul pievel romontsch e culla baselgia. Aunc biars onns ha el sco president dalla conferenza evangelica a Glion dirigi quella impurtanta caschun da cultura spirtala e religiosa da nies pievel. E beinduras savevan ins entupar ser Bertogg mond a far il survetsch da dumengia en l'ina ni l'autra pleiv. Sia lavur per lungatg e baselgia da nies pievel ei vegnida encurunada tras quei ch'el ha saviu cun sias excellentas enconuschientschas filologicas far in bien sur-

vetsch tier la revisiun dil text per la nova ediziun dil Niev Testament en romontsch, quei ch'ei vegniu remunerau cun numnar el doctur da teologia «Honoris causa» tras la facultad da teologia da Basilea.

Ina nauscha e dolorusa malsogna ha mess in tiern a tut quei fritgeivel luvrar. Gia pli baul haveva el stuiu superar grevas attaccas da malsogna. Mo entuorn Daniev 1958 ha ina nova malsogna fiers el en létg. Bein ha el denteren aunc ademplier l'ina ni l'autra lavur, mo la fleivlezia prendeva pli e pli surmaun; el ha, circumdaus da sia cunsorta e ses tschun affons, era sin quella via da suffrientscha demussau siu bien spért, fundaus sin in grep statteivel, cavond era aunc ora da quel fretgs da cardientscha ed aduraziun. Ils 5 da november ha el saviu bandunar quest mund per intrar en quei reginavel, al qual el ha giu il grond giavisch da survir gia en questa veta.